

системний підхід забезпечує не лише якісний туристичний продукт, а й сприяє збереженню культурної спадщини, розвитку локальних спільнот і формуванню в громадян усвідомленої історичної пам'яті.

Список використаних джерел:

1. Tunbridge, J. (2017). Gregory Ashworth, 17 May 1941- 6 November 2016: a heritage created? *International Journal of Heritage Studies*, 23(5), 401–403. <https://doi.org/10.1080/13527258.2017.1288803>.
2. URL:file:///C:/Users/dell/Downloads/Pedrosa+Martins+and+Breda+082.pdf (дата звернення 30.04.2025).
3. Juan B. Duarte-Duarte, Leonardo H. Talero-Sarmiento, Diana C. Rodríguez-Padilla. (2021). Methodological proposal for the identification of tourist routes in a particular region through clustering techniques. *Heliyon*. Volume 7, Issue 4. URL: <https://s100.copyright.com/AppDispatchServlet?publisherName=ELS&contentID=S2405844021007581&orderBeanReset=true&orderSource=Phoenix>.
4. URL: https://www.mdpi.com/2673-8392/3/4/108?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 30.04.2025).
5. Calvi, L., & Hover, M. (2021). Storytelling for Mythmaking in Tourist Destinations. *Leisure Sciences*, 43(6), 630–643. <https://doi.org/10.1080/01490400.2021.1908193>.
6. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3639425 (дата звернення 30.04.2025).
7. Б.Т. Пушкар, З.М. Пушкар. Територіальна організація рекреаційного господарства регіону. Тернопіль: «Вектор» 2014. 196 с. URL: <http://dspace.wnu.edu.ua/handle/316497/2589>.

РИМО-КАТОЛИЦЬКІ ХРАМИ ПРИМІСЬКОЇ ЗОНИ МІСТА ТЕРНОПІЛЬ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У ТУРИСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Іван РУДАКЕВИЧ, Богдан ГАВРИШОК

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна

Abstract. *The article describes the current state of Roman Catholic churches in the suburban area of Ternopil and the possibilities of their use in tourism. The historical and geographical prerequisites for the formation of churches near Ternopil are analyzed. These churches are classified, and the state of their use is characterized. A brief description of active and inactive churches in the suburban area of the city of Ternopil is given.*

Key words: *church, Roman Catholic church, suburban area, Ternopil, tourism.*

У Тернопільській області налічується значна кількість об'єктів історико-культурної спадщини, що сприяє розвитку різних видів туристичної діяльності в регіоні. Одними з найважливіших і найпривабливіших серед туристів є старі та сучасні римо-католицькі костели та монастирі. У Тернополі та його околицях кілька століть проживала значна кількість поляків, які були римо-католиками і залишили після себе багату історичну та культурну спадщину. Католицькі костели як в діючому, так і в недіючому стані зацікавлюють не лише туристів, але й краєзнавців, поціновувачів старовинної архітектури та історичних пам'яток.

Проблематика дослідження римо-католицьких храмів Тернопільської області розкрита у багатьох наукових і науково-популярних публікаціях. Більшість з них розглядають також різні можливості використання костелів для потреб туристичної діяльності. Актуальними з них є публікації З. Гарасимів, Б. Гавришка, К. Дударчук, О. Дячок, І. Клапоущака, Б. Лугового, Я. Мариняка, Б. Пушкара, І. Соловей та інших авторів.

Метою даної публікації є дослідження стану збереження та використання римо-католицьких храмів приміської зони м. Тернопіль, у тому числі для потреб туристичної діяльності.

У Тернопільській області згідно наших інвентаризаційних досліджень налічується 285 римо-католицьких храмів і монастирів у різних ступенях збереженості та використання. Загалом їх можна поділити та діючі та недіючі. У Тернопільському районі більшість приміщень костелів використовуються парафіями різних церков (переважно римо-

католицьких і греко-католицьких). У селі Кобзарівка у приміщенні колишнього костелу облаштований музей, а в с. Острів – житловий будинок. Навколо м. Тернополя розташовано також багато недіючих і покинутих костелів. Вони можуть бути збереженими та не використовуватися (наприклад, у с. Біла чи с. Настасів) чи перебувати у стані руїни (с. Великий Ходачків, Прошова) (рис. 1).

Серед римо-католицьких храмів у приміській зоні м. Тернополя найбільш популярними серед туристів є костели св. Антонія у Збаражі, Пресвятої Трійці у смт. Микулинці, св. Петра і Павла у с. Буцнів, св. Станіслава у с. Колодіївка.

У нашому дослідженні охарактеризовані римо-католицькі храми у приміській зоні м. Тернополя у радіусі 20-25 кілометрів від міста. Коротко проаналізуємо ці святині та стан їх збереження і використання.

Костел *Святого Антонія в Збаражі* був збудованим у межах монастиря Бернардинів, який заснував в 1627 р. ще князь Збараський. Мурований костел в монастирі побудували орієнтовно в 1750-1755 роках, однак точна дата завершення будівництва не відома. В 1790-1795 роках після пожежі у костелі були проведені відновлювальні роботи. Через це інтер'єр будівлі і її фасад були змінені.

Храм споруджений в стилі ренесансу. У костелі є дві вежі однакового розміру і висоти, а через наявність напівкруглих арок і ніш він наближений до будівель римської архітектури. У часи радянської окупації костел і монастир не діяли, а використовувалися переважно для різних господарських потреб. З 1994 року в будівлі костелу проводять -богослужіння монахи-францисканці [3]. Костел св. Антонія у Збаражі включений до мережі місцевих і обласних туристичних маршрутів.

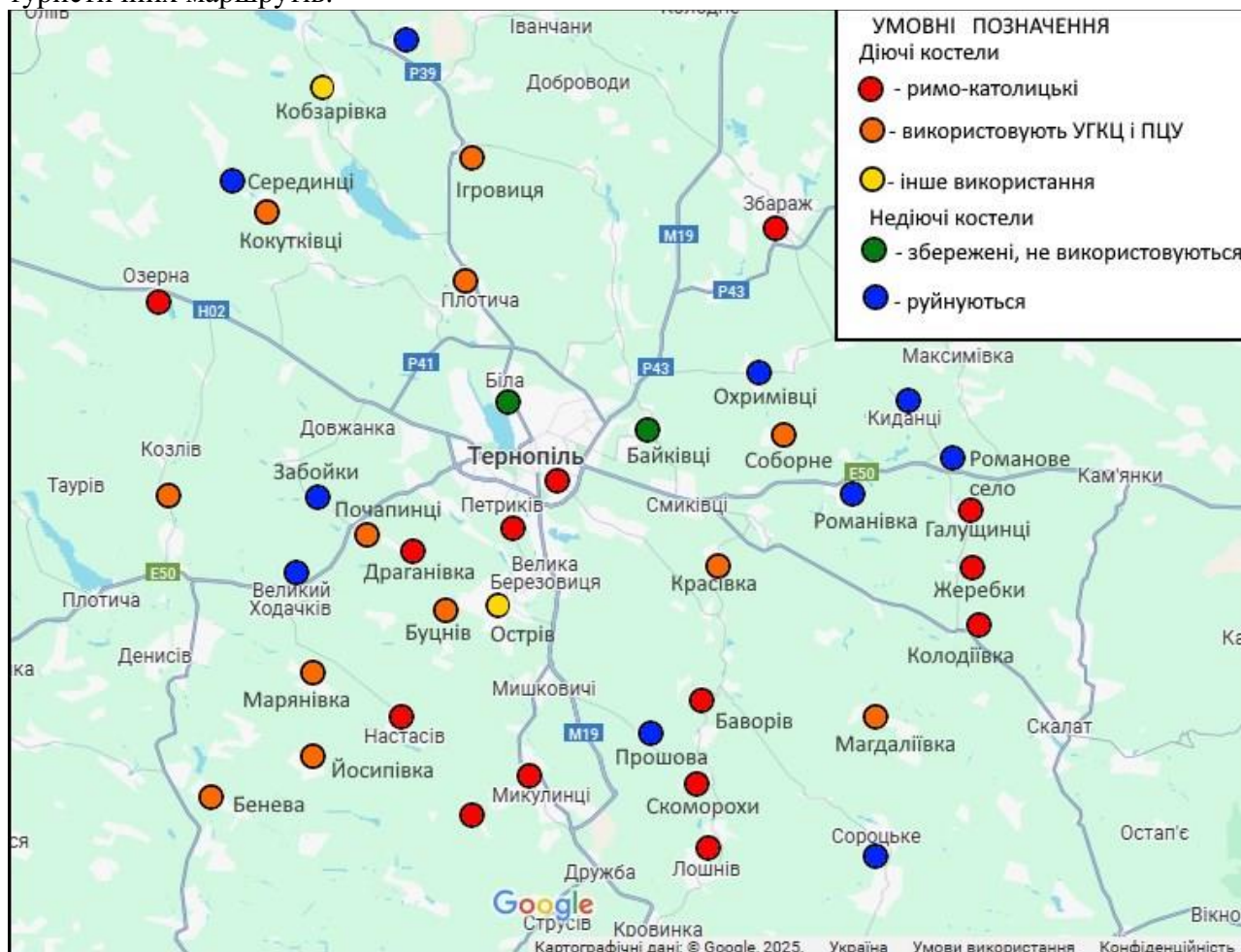

Рис. 1. Розташування та стан римо-католицьких храмів у приміській зоні міста Тернопіль

У селищі *Микулинці* розташований костел Пресвятої Трійці. Його багатий декор і витончені форми з пишними деталями є характерними для стилю бароко. У нішах храму встановлені кам'яні скульптури і вази. Сучасний римо-католицький храм почали споруджувати за кошти Людвіки Потоцької в 1761 році на зразок костелу в королівському палаці Дрездена (Німеччина). Він був освячений як Костел Пресвятої Трійці в 1791 році, а згодом при ньому створили чоловічий монастир. Храм і обитель були оточені оборонним муром. Під час радянської окупації костел пристосували для господарських потреб, але не розграбували. Через зберігання дорожньої солі та хімікатів були пошкоджені стіни та фундамент костелу. Сьогодні храм використовується місцевою римо-католицькою громадою. Костел Пресвятої Трійці є об'єктом туристичного маршруту по селищу Микулинці.

У с. *Буцнів* (Великобerezовицька ТГ) фундаторами будівництва костелу була родина Серватовських. Їх родинний склеп розміщений під вівтарною частиною. Спроектував цей костел відомий львівський архітектор Ю. Захаревич. Спорудили його в 1890-1891 роках. Під час Першої світової війни будівля була частково зруйнована, тому її відреставрували. У часи радянської окупації в приміщенні храму був зерносклад, потім — сховище для міндобрив. Після відновлення незалежності України костел переоблаштували під православну церкву святих апостолів Петра і Павла. Костел у с. Буцнів є популярним серед місцевих, а також серед приїжджих туристів.

У селі *Байківці* за 5 кілометрів від Тернополя розташований невеликий, однак цікавий костел. В 1936 році на місці зруйнованої дерев'яної церкви спорудили кам'яний храм. Будівництво костелу було завершено всього за рік, а зведено його в стилі модерн. У верхньому ярусі вежі є дзвіниця. Головний вхід в костел прикрашає арочний портик з колонами. Хоч храм нещодавно був відремонтований, однак використовується для богослужінь чи екскурсій рідко.

Будівництво Костелу Матері Божої Утішительки у с. *Великий Ходачків* (Підгороднянська ТГ) розпочали в 1925 році на земельній ділянці, яку подарували місцеві шляхтичі Шеліські. Через фінансові проблеми будівельні роботи затягнулися до 1934 року. Після Другої світової війни храм був закритим, а частину його майна вивезли до Польщі. Спочатку в приміщенні костелу організували школу-майстерню трактористів, пізніше — склади зерна та мінеральних добрив. У 1990-их роках у колишньому храмі зруйнувався дах, а будівля поступово руйнується [2].

У селі *Біла* (Білецької громади) в 1880 році проживало 746 мешканців, а нині — понад 3300 осіб. У XIX столітті кількість римо-католиків досягла майже двох сотень. У 1920-х роках тут постала мурована каплиця, парафія якої налічувала майже чотири з половиною сотні вірян. Каплиця збереглася до сьогодні.

Село *Баворів* (Великогаївська ТГ) від 1519 року було приватним містом.. Наприкінці XIX ст. тут проживало 1253 мешканців, у тому числі 818 греко- і 378 римо-католиків. Мурований костел св. Вацлава збудували у 18 ст., який функціонує досі. Католицьке кладовище у Баворові є одним із найстаріших на Тернопільщині і постало на початку XIX ст., коли приблизно була збудована цвинтарна каплиця.

У *Великій Березовиці* (центр Великобerezовицької ТГ), яка згадується в історичних джерелах ще з XV століття, у 1880 році налічувалося 1489 мешканців, з них 1386 українців, 79 поляків і 24 євреїв. У 1957 році с. Велика Березовиця отримало статус селища міського типу. Зараз тут проживають близько 10 тисяч осіб. У 1899 року чисельність римо-католиків сягнула майже півтори сотні, тому вони збудували філіальну муровану каплицю, освячену під титулом Пресвятої Діви Марії. У теперішній час ця каплиця недіюча та руйнується.

Село *Галушчинці* (Скалатська ТГ) відоме з XVI ст., але після війських спустошень XVI-XVII століть ці території були заселені поляками із Польщі. На початку 1939 року тут проживали 1810 жителів, з яких 1720 поляків, 60 українців, 30 євреїв, а сьогодні — майже сім сотень мешканців. У 1720 році у Галушчинцях був збудований дерев'яний костел. На початку XIX століття храм згорів, а богослужіння провадили у греко-католицькій церкві. У 1868 р.

був споруджений мурований костел, який досі функціонує.

Село *Драганівка* (Підгороднянська ТГ) відоме з XV століття, проте у середині XVII століття було спустошене під час козацько-польської війни. Пізніше сюди переселили із Мазурії поляків. У 1914 році в селі проживали майже 2200 мешканців, з яких понад півтори тисячі римо-католиків. У 1851 році віряни Драганівки та сусідніх Почапинець розпочали будівництво костелу. Цей храм Марії Сніжної попри різні історичні перипетії є досі діючим.

Село *Жеребки* (Скалатська ТГ) було утворене 1951 року внаслідок злиття Королівських та Шляхетських Жеребків. У 1890 р. в Жеребках Королівських проживало майже вісім сотень мешканців (524 українців, 261 поляків), а у Шляхетських - понад півтисячі (460 українців, 69 поляків), а сучасне село налічує лише сім сотень мешканців. Новий костел збудували на початку XX ст. Він зберігся і досі є діючим [2].

Село *Забойки* (Підгороднянська ТГ) відоме ще з 1564 року, але від середини XIX ст. більшість людності становили польські переселенці та їх нащадки. У 1921 році у цьому селі проживало 1547 осіб, з яких 1121 поляків і 407 українців, а на сьогодні близько 900 осіб. Місцеві католики латинського обряду хоча належали до парафії у сусідньому Козлові, але відвідували місцеву греко-католицьку церкву. Костел у Забойках був збудований у 1893 р., але зараз його будівля не використовується та поступово руйнується.

Село *Застінка* (Великогаївська ТГ) відоме ще з XVI ст., а в 1890 році тут проживало 765 людей (396 поляків і 369 українців), зараз – близько чотирьох сотень осіб. У 1910 році у селі була збудована римо-католицька каплиця, яка зараз не використовується і руйнується.

Село *Йосипівка* (Великобerezовицька ТГ) вперше згадується 1626 року, а з початку XX століття його як присілок остаточно виокремили до сільських пунктів. У 1939 р. проживало 850 жителів, у тому числі 540 римо-католиків і 310 греко-католиків. У 1920-х роках в Йосипівці розпочалося будівництво мурованого костелу, спорудження якого завершили у 1933 р. Зараз його використовує громада УГКЦ.

Село *Киданці* (Збаразька ТГ) відоме ще з XV ст., а 80-х роках XIX століття тут проживали понад 1200 мешканців, сьогодні – майже дев'ять сотень. У 1895 році за кошти місцевих магнатів Моравських було завершено будівництво мурованого костелу, який освятили 1897 року. На сьогодні костел є недіючим та руйнується.

Село *Кобзарівка* (Тернопільська міська ТГ) було утворене 1963 року шляхом об'єднання відомих із XV століття сіл Заруддя та Обаринці і названо на честь Т. Г. Шевченка. Наприкінці XIX століття в Зарудді проживало понад 400 мешканців, з них близько 300 греко- і 100 римо-католиків, а в Обаринцях - понад 750 (близько 440 римо- і 310 греко-католиків). У сучасні часи в Кобзарівці нараховується понад чотири сотні осіб. На початку XX століття в Обаринцях було споруджено та освячено філіальний мурований костел. У приміщенні костелу був склад, а тепер організований музей історії села.

Село *Козівка* (Великогаївська ТГ) відоме з 1458 року, а більшість населення були українцями. Нині у селі мешкає менше, ніж сім сотень осіб. У 1914 році тут збудували філіальну муровану каплицю завдяки фінансовій допомозі родини Созанських, коли чисельність католиків латинського обряду в Козівці майже сягнула чотирьох сотень вірних. Зараз храм недіючий і руйнується.

Село *Кокутківці* (Озернянська ТГ) відоме з XVII століття, а в 1914 р. проживало 647 мешканців, у тому числі 384 римо- і 232 греко-католиків, а тепер – близько 130 осіб. У 1902 році стараннями вірян та землевласника Ф. Саковича розпочалось спорудження храму, яке завершилося у 1908 р. Зараз костел є недіючим і руйнується.

Село *Колодіївка* (Скалатська ТГ) відоме ще з XVI ст., а на початку 80-х років XIX століття тут проживало 1785 мешканців (919 греко- і 866 римо-католиків). У 1907 році був споруджений мурований костел св. Станіслава Костки. У часи радянської окупації костел було повністю знищено, а згодом відбудовано [2].

Перша писемна згадка про село *Красівка* (Великогаївська ТГ) датована 1564 роком, а в 1915 р. тут проживало 618 мешканців, у тому числі 472 українців і 134 поляків. На сьогодні

проживає близько 400 осіб. Наприкінці XIX століття кількість римо-католиків збільшилась удвічі, досягнувши сотні вірних. На початку XX ст. тут спорудили власний костел, який зараз використовується парафією УГКЦ.

Село *Лошнів* згадується у документах XV століття, а наприкінці XIX ст. тут проживали близько 2100 римо- і 500 греко-католиків. У 1935 році 85% населення села (3200 осіб) становили поляки, а нині тут нараховується приблизно 1300 осіб. У XIX ст. у Лошневі був споруджений великий костел св. Яна Кентійського, який зараз є діючим.

Перша згадка про *Магдалівку* (Скалатська ТГ) в документах датується 1785 р., а в 1880 р. це разом із присілком Теклівка мало 1064 мешканців, з яких лише 235 були римо-католиками. У 1903 році у селі завдяки зусиллям баворівського настоятеля о. Я. Шубера було збудовано муровану каплицю. Зараз у її приміщенні діє церква УГКЦ.

Село *Мар'янівка* (Великобerezовицька ТГ) відоме з XVIII ст., а в 1939 році проживало 870 мешканців, у тому числі 470 поляків і 380 українців. Нині у селі налічується понад 500 осіб. В 1893 році у селі було споруджено муровану каплицю Пречистої Діви Марії, фундаторами якої, стали родина Малевичів. Каплиця до сьогодні збереглася, використовується УГКЦ.

Село *Настасів* (Великобerezовицька ТГ) згадується у документах ще з XV ст. як містечко, а 1890 року тут проживало 3124 мешканців, у тому числі 2493 українців і 516 поляків. Зараз у селі нараховується близько 1800 осіб. Для польських переселенців землевласники Потоцькі збудували перший дерев'яний храм. Сучасний Костел Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії був збудований у 1829 р. і зараз використовується рідко.

Село *Озерна* (Озернянська ТГ) вперше згадується у документах XV ст., а до початку XX ст. було містечком. 1880 року налічувалося 4939 мешканців, з яких приблизно 1900 були греко- і 1440 римо-католиками, нині ж тут проживає менше трьох тисяч осіб. У 1864 р. було споруджено мурований римо-католицький храм, який зараз є діючим.

Перші писемні згадки про село *Острів* (Великобerezовицька ТГ) датуються XV ст. У 1890 році тут проживало 1672 особи, з них 1272 українців та 343 поляків. У 1865 році вперше згадано про наявну в Острові філіальну каплицю, яка згодом була зруйнована. У 1939 році у селі був побудований невеликий костел, який зараз використовується як житловий будинок.

Вперше село *Петриків* (Великобerezовицька ТГ) письмово згадується ще 1441 року, а в 1870 році тут проживало 698 мешканців, 1921 року – 1135. Нині село має понад 4 тисячі жителів. В 1906 році у Петрикові завершили спорудження мурованої каплиці для потреб майже трьох з половиною сотень вірян. Каплиця і римо-католицька парафія зараз діюча.

Поселення *Плотича* (Білецька ТГ) відоме із XIV століття. Впродовж чотирьох століть аж до II світової війни було власністю родини Коритовських. У 1870 році в Плотичі налічувалося понад 800 селян, більшість яких була римо-католиками, а нині тут проживає майже 1400 мешканців. У 1872 році при цій каплиці утворили самостійну парафію. Зараз у приміщенні каплиці діє парафія ПЦУ.

Село *Почапинці* (Підгороднянська ТГ) відоме з 1472 року як Тенятники. Після турецько-татарського руйнувань у XVI- XVII ст. було відроджене як *Почапинці*. У 1890 році тут проживало 1049 жителів (934 поляків, 85 українців, 30 євреїв), а нині тут мешкає понад шість сотень осіб. Попри значну чисельність римо-католиків, вони свій храм спромоглись збудувати лише після I світової війни. Мурований костел був збудований у 1923-1930 роках. Зараз у його приміщенні діюча парафія УГКЦ.

Перша документальна згадка про село *Прошова* (Великогаївська ТГ) датується 1574 роком, а наприкінці XIX ст. у селі налічувалося 652 мешканців, з яких 620 були греко-католиками, 18 – римо-католиками. Сьогодні тут проживають понад півтори тисячі жителів. У 30-х роках XX століття, коли кількість римо-католицьких вірян сягнула півтори сотні, було прийнято рішення щодо спорудження у Прошовій мурованої каплиці. На сьогодні вона недіюча та руйнується.

Село *Романівка* (Байковецька ТГ) відоме з XV ст. під назвою Сидорівка. В 1880 році у

Романівці проживало понад 1800 жителів (252 римо-католиків), нині у селі проживають понад сім сотень осіб. У 1908-1912 роках, коли кількість католиків досягла півтисячі, у Романівці було споруджено філіальну муровану каплицю. Зараз вона недіюча та руйнується.

Перша письмова згадка про *Романове Село* (Байковецька ТГ) датується ще 1444 р., а в 1880 році в селі проживало понад 800 осіб (315 римо-католиків), зараз – майже дев'ять сотень. У 1931 р. в селі був споруджений Костел Пресвятого Серця Господа Ісуса, який тепер недіючий і руйнується.

Село *Серединці* (Озернянська ТГ) відоме з 1723 року, а наприкінці XIX ст. проживало 467 мешканців, у тому числі 308 римо- і 133 греко-католиків, нині - понад 200 осіб. У 1907-1909 роках кількість римо-католиків досягла майже чотирьох сотень вірних, тому в Серединцях було споруджено неоготичну муровану каплицю. Вона досі використовується як храм УГКЦ.

Село *Скоморохи* (Великогаївська ТГ) відоме ще з XV ст., а в 1890 р. проживало 896 мешканців, у тому числі 611 українців і 233 поляків, нині - понад 500 осіб. У 1908 році коштом парафіян та родини Баворовських в Скоморохах завершилось спорудження мурованої каплиці з неоготичними та неороманськими мотивами. Каплиця є діючою як римо-католицький костел [2].

Сучасне село *Соборне* відоме у документах із XVII ст. як присілок с. Чернелів-Руський. Після колонізації польськими переселенцями воно стало окремим селом та отримало назву *Чернелова-Мазовецького*. У 1880 році проживало 1191 мешканців, нині - понад півтисячі. Восени 1944 року поляків, вивезли до Польщі, а звідти оселили українців-лемків. У 1768 році у Чернелеві-Мазовецькому за кошти місцевої власниці Ястжембської було збудовано перший дерев'яний костел та засновано парафію. Мурований костел Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії був збудований у 1818 р. і зараз використовується УГКЦ.

Оригінальний за архітектурою костел розташований в селі *Сороцьке* (Теребовлянська ТГ). Храм був споруджений в 1937 р. у стилі неоготики. Висока сіра будівля з вузькими вікнами є прикрашеною арками, башточками, вітражами, розетками, рельєфними виступами, строгими ґратами на вікнах. Зараз храм закритий і покинутий, однак притягує численних туристів та поціновувачів старої архітектури.

Серед римо-католицьких храмів приміської зони м. Тернополя найчастіше відвідуються туристами такі костели, які розташовані поблизу магістральних автошляхів і на популярних туристичних маршрутах. Такими святинями насамперед є костели св. Антонія у Збаражі, Пресвятої Трійці у Микулинцях, св. Станіслава у Колодіївці. Завдяки цікавому вигляду та архітектурному стилю приваблюють численних відвідувачів римо-католицькі храми у Байківцях, Буцневі, Лошневі, а також поруйновані святині у Великому Ходачкові, Романівці, Сороцькому. У багатьох поселеннях старі костели часто відвідують сентиментальні туристи з Польщі та інших країн, які приїжджають на місця, де раніше проживали їх предки і родичі.

У приміській зоні м. Тернопіль через вплив історичних і геополітичних факторів було споруджено та збереглися багато римо-католицьких костелів і каплиць, які є цікавими для туристів та інших відвідувачів. Більшість з них є діючими і використовуються парафіянами як римо-католицької церкви, так інших конфесій. Кілька костелів навколо Тернополя включені до туристичних маршрутів, що приваблює до них численних відвідувачів.

Список використаних джерел:

1. Дячок О.М., Дячок В.Ю. Сакральні святині Тернопільщини / О.М.Дячок, В.Ю. Дячок. Наукові записки ТНПУ ім.В.Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. 2013. №1. с.215 – 219.
2. Костели і каплиці України. Львівська архідієцезія. URL: <https://rkc.in.ua/index.php?m=k&f=alv> (дата звернення: 30.04.2025).
3. Костьоли Тернопільської області. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/poi_catalog/2508-228-s-churches-ternopil-oblast.htm (дата звернення: 01.05.2025).